

Η Αγγέλα Παπάζογλου θυμάται και μονολογεί

Σάββας Πατσαλίδης

Είναι πολύ δύσκολη και ιδιαίτερα σύνθετη δοκιμασία ο θεατρικός μονόλογος. Δεν είναι παίξε γέλασε. Η σκηνική μοναξιά που επιβάλλει είναι ένα τοπίο ναρκοθετημένο, ακατάλληλο για απρόσεκτους περαστικούς. Όσο πιο πολύ εκθέτει ο ηθοποιός τον μονόλογό του, άλλο τόσο διακινδυνεύει και να εκτεθεί. Δεν θέλει και πολύ. Ένα κάτι ελάχιστο και μετά όλα χάνονται. Χάνονται οι κρίκοι της αφήγησης και φυσικά ο κρίκος με το κοινό. Και άντε, μετά, ψάξε να τα ξαναβρείς.

Από τη στιγμή που ο μονόλογος έχει ως εστιακό κέντρο το σώμα του δρώντος προσώπου, δεν μπορεί παρά εκεί να εγγράφεται και όλη η δύναμη του βλέμματος του δέκτη, να προσγειώνεται εκεί και η όποια “βία” του. Θέλει πολλά κότσια ο μονόλογος, και πάνω από όλα ηθοποιούς σίγουρους για τον εαυτό τους και φτασμένους.

Όπως η Άννα Βαγενά, που τόλμησε (και μπράβο της) και δοκιμάστηκε σε ένα τόσο ιδιόμορφο αλλά και τόσο αποκαλυπτικό κείμενο όπως η βιογραφία της συμυρνιάς τραγουδίστριας Αγγέλας Παπάζογλου, που διέσωσε ο γιος της Γιώργης Παπάζογλου στο βιβλίο του *Ονειράτα της Σμύρνης*, και διασκεύασε θεατρικά ο Λάμπρος Λιάβας, καθηγητής στο Τμήμα Μουσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μέσα από την αφήγησή αυτής της γενναίας Ρωμιάς, της Ελληνίδας που τα είδε όλα και από δικούς και από ξένους, βουτάμε στα βαθιά νερά της ελληνικής ψυχής, πετάμε με τα φτερά του έρωτα, δακρύζουμε μπροστά στα βάσανα του ξεριζωμένου ελληνισμού, θυμώνουμε με την αδικία που ασκούν οι βολεμένοι, θαυμάζουμε το μεγαλείο της καρδιάς που ξέρει να αγαπάει, μένουμε έκπληκτοι μπροστά στην καλπάζουσα φαντασία αυτής της αμόρφωτης γυναίκας όταν περιγράφει τη σημαία, όταν ντύνει τον λαό της με τα χρώματα της ψυχής της.

Δεν πρόκειται για κάποιο μορφωμένο άτομο. Όπως μας λέει και η ίδια, τίποτα δεν διάβασε απ' όλα αυτά που μας εκμηστρεύεται, κανένας δεν της τα είπε. Τα έζησε. Βελονιά βελονιά επάνω στην καρδιά της. Αυτά, και άλλα πολλά, δεόχουν τα λόγια της, όταν μιλά για τους “ελευθερωτές” που κατά καιρούς έκαναν την εμφάνισή τους: “Να μας λευτερώσουνε λέγανε μας σκοτώνουνε [...]. Βλέπεις δε μας σκότωνε ένας να χορτάσει και να σταματήσει [...]. Κάθε φορά άλλος μας σκότωνε”. Αλλά και σε πείσμα

όλων αυτών και τα παρακάτω λόγια: “Πάλι Ρωμιά, πάλι Σμυρνιά, πάλι Αγγελική Παπάζογλου”.

Συγκινητική και αφτιασίδωτη αυτοβιογράφηση, ένα ποίημα φτιαγμένο από τους κυματισμούς της ψυχής, ένα ανάχωμα στη λήθη με όπλο τους χυμούς μιας γλώσσας που αρνείται να ξεχάσει. Χτες η Σμύρνη, σήμερα η Κύπρος, αύριο κάτι άλλο. Εικόνες και πάλι εικόνες και μέσα απ' αυτές οργή, λύπη, μαράζι, τρυφερότητα. Απ' όλα έχει ο μπαξές του νου, η δεξαμενή αυτής της ρεμπέτισσας, που, όταν μας μιλά για τον ρεμπέτη άντρα της, κάνει παράλληλα και “λαϊκό” σεμινάριο για το τι εστί αληθινό ρεμπέτικο τραγούδι. Συγκινεί η απλοϊκότητα των σκέψεων, των ορισμών και των αφορισμών της, όπως όταν λέει “άμα τραγουδάς τον πόνο του κόσμου, τραγουδάς και τον δικό σου καημό. Άμα λες μόνο το δικό σου ντέρτι, δεν είσαι ρεμπέτης, είσαι λαϊκός”. Έχει πολλά να ορίσει και να θυμηθεί η γυναίκα αυτή. Όπως τα λόγια του άντρα της που φώναζε, “Μην πεθάνετε βρε! Δεν υπάρχει άλλος τρόπος να τους εκδικηθούμε. Μην πεθάνετε...”

Συγκίνησε η Α. Βαγενά σ' αυτό το δράμα της μνήμης, σ' αυτό το αυτοβιογραφικό παραλήρημα, σ' αυτόν τον παιάνα στον Έλληνα- άνθρωπο- λαό, σ' αυτόν που κουβαλά τα βιώματα και τις μνήμες (και όχι στους διοικούντες, που σήμερα είναι εδώ και αύριο όπου φυσήξει ο άνεμος). Μας μίλησε κοιτώντας μας στα μάτια και μας έκανε να συναισθανθούμε, να θυμηθούμε μαζί.

Επάνω σε ένα απλό πατάρι που κατασκεύασε ο Μάριος Σπηλιόπουλος, με τις τέσσερις ελληνικές σημαίες ζωγραφισμένες επάνω στους τέσσερις στύλους του, η Βαγενά απλώνει το χαλί των αναμνήσεων με τρόπο υποδειγματικό. Προσέχει τη λεπτομέρεια, σκέφτεται, νιώθει, πράττει. Μια συγχορδία καλά εναρμονισμένη. Ούτε φιοριτούρες ούτε ζιγκ ζαγκ. Άμεση, λιτή, ουσιαστική, μας μεταφέρει ατόφια μια τοιχογραφία βιωμάτων. Είναι η ελληνική ιστορία φιλτραρισμένη μέσα από μια ψυχή καθαρή και απονήρευτη. Και η Βαγενά-Αγγέλα κατάφερε με το παίξιμό της να γίνει για ενενήντα λεπτά η μήτρα αυτής της ελληνικότητας.

Αν την έβλεπε κανείς στο Μεταξουργείο (Αθήνα), ίσως και να άρεσε πιο πολύ, δεδομένου ότι η *Αγγέλα Παπάζογλου* είναι κατεξοχήν παράσταση κλειστού χώρου. Παράσταση που έχει ανάγκη τα (κινηματογραφικά;) close ups, την προσοχή στις λεπτομέρειες. Παράσταση που εξαρτάται απόλυτα από τους χρωματισμούς της φωνής, το παιχνίδισμα των λέξεων. Δεν έχει από πουθενά κανένα άλλο στήριγμα. Ούτε καν κάποια αντικείμενα για να πιαστεί, να καλύψει ίσως κενά, να “ξεκουραστεί”. Όλη η

ορατότητα του θεάματος βγαίνει μέσα από τον λόγο. Και σε ένα μεγάλο θέατρο επτακοσίων θέσεων δεν είναι και ό,τι καλύτερο. Ιδιαίτερα, μάλιστα, όταν ακούς να έρχεται φουριόζο από τα άνω διαζώματα εκείνο το απαράδεκτο “πιο δυνατά!” ή “δεν ακούμε!”, τη στιγμή που η ηθοποιός προσπαθεί να συγκεντρωθεί, να νιώσει, να επικοινωνήσει και να κοινωνήσει πάθη και μνήμες.

Και, δυστυχώς, ακούστηκαν τέτοιες φωνές στο Θέατρο του Κήπου, που ήταν φυσικό να ασκήσουν πίεση στην πρωταγωνίστρια, η οποία ήταν αναγκασμένη κάθε τόσο να ανεβάζει τους τόνους για ν' ακούγεται και κατά συνέπεια, σε πολλά σημεία, ακουγόταν περίεργα (διάβαζε “φάλτσα”) η αφήγηση (μια και δινόταν σε πολύ πιο υψηλούς τόνους απ' ό,τι απαιτούσε η ίδια η νοηματική του κειμένου και με λιγότερες φωνητικές διακυμάνσεις— όσο δυναμώνει η φωνή, τόσο λιγοστεύουν και τα περιθώρια ελιγμών).

Πάντως, ακόμη και μέσα σε συνθήκες όχι ιδανικές, η Βαγενά καταχειροκροτήθηκε από ένα κοινό υπερενθουσιώδες, που αντέδρασε στο θέαμα και με μια προδιάθεση κάπως”εθνική”. Κάπου συγκινήθηκε από τις χαμένες πατρίδες, και αυτό το διείδε η Βαγενά και έπαιξε εκεί όπου μπορούσε και στην ανάλογη κλίμακα.

Η μουσική επιλογή από σμυρνέικα ρεμπέτικα, καίρια. Ο Λ. Λιάβας έδειξε διαβασμένος. Μας έκανε να νοσταλγήσουμε και να αναπολήσουμε ξανά πολλά και όμορφα ακούσματα και βιώματα. Διακριτική η παρουσία της κόρης της Βαγενά (Γιασεμί Κηλαηδόνη) στον ρόλο της αναγνώστριας.

Από τις καλές παραστάσεις του καλοκαιριού στο Θέατρο του Κήπου, που φαίνεται πως χρόνο με τον χρόνο ξανακερδίζει τον κόσμο του.

Αγγελιοφόρος της Κυριακής

12 Αυγούστου 2001